

Unitáriusok református szemüvegen keresztül.

Az „Út“ című református folyóirat ez év januári számában Szent-Iványi Sándor: „Keresztény imádkozás“ c. fordításával kapcsolatban I. L. szignálással egy kritikai ismertetés jelent meg, amely azonban inkább az unitáriusoknak, mint a fordító munkájának szól és nem a legkedvezőbben. Szinte az az érzésünk, hogy a könyvismertetés csak ok volt a kirohanásra, mert a szerző csakugyan kirohant ellenünk. Hogy miért, azt mi unitáriusok alig tudjuk megmagyarázni. Idáig azt hittük, hogy a kolozsvári Ref. Teológia, mert ha nem csalódunk, Imre professzorról van szó, felekezeti magatartásában nem azonosítja magát a debreceniekkel, most azonban megváltozott a véleményünk. Kénytelenek vagyunk belátni, hogy a közelmúlti hallgatás inkább a kisebbségi sorsban vállalt szolidaritásnak, quasi barátságának szólt, mint a keresztény megértésnek. Mi ezért a hallgatásért hálásak is vagyunk, de a felszabadulással történő kirohanást, melyet a legszentebb ügyünkbe, vallásos belső életünkbe való illetéktelen beleavatkozásnak minősítünk, a leghatározottabb módon visszaútasítjuk. És tesszük ezt nemcsak jogos önértékből, de a tisztánlátó és ítélő tárgyilagosság szempontjából is. Mert miről is van szó?

Imre professzor áttanulmányozván a Keresztény Magvetőben sorozatosan megjelent cikkeket, melyek Hiszekegyünk reformjával kapcsolatban bizonyos vitákat idéztek elő, vádként állapítja meg, hogy elsekélyesedtünk, a történelmi unitarizmus útjáról letértünk, az imádkozás és a lélek mély problémája kihullott az életünkéből, általában zűrzavar van nálunk.

Hitelvi szempontból mi unitáriusok más felekezetektől sohasem vártunk elismerést vagy dicséretet. Viszont a tompított vagy éles bírálatok mindig arról győztek meg, hogy helyes úton járunk, a tiszta és öntudatos unitarizmust éljük. Látvány láttuk, hogy azért szídnak, mert ha nem is megvalloltan, de rejtetten a vallásunk vonzó befolyásától féltik hiveiket. Szükség volt a hamis színű beállításra, hogy túl népszerűek és rokonszenvesek ne lehessünk mások előtt, (gondoljunk csak azokra a képtelenebbnél-képtelenebb vádakra, melyekkel a történelem folyamán bennünket illettek!) Itt azonban nem pusztán bírálatról, hanem kemény vádról van szó, melyet egyenes kötelességünk kivédni.

Őszintén szólva, nem csodálkozunk, ha Imre professzor megütközik a Keresztény Magvetőben megjelent cikkeken. Egy ortodox protestáns valóban nem értheti meg az örök reformáció vagy revízió gondolatát, mert a megértés ténye menten unitáriussá tenné.

Azt sem értheti meg, hogy a *revízió* több, mint keretrepesztés, külső foldozás, hanem *átértékelés*. Átértékelése a legmélyebb és legszentebb dolognak is, hogy a tiszta meggyőződés királyvíze elválaszthassa az örökértékűt az értéktelen salaktól. Egy ortodox protestáns nem értheti meg, hogy ugyanaz az Isten ugyanazon iörvényszerűséggel munkálkodik a lélek és hit világában, mint a fa tavaszi megújulásában. Mi úgy látjuk, hogy döreség abronccsal megakadályozni a tavaszi nedvkeringés mámoros lüktetését, mely nem egyszer olyan erővel tágít, hogy a kéreg megreped belé. A tágítás azonban életszükséglet, bármennyire fájón a kéregrepedés, mert csak ezáltal izmosodhatnak újabb és újabb égvyűrűk, melyek mélyebb gyökeret, magasabb törzset és dúsabb lombkoronát eredményeznek. Az ilyen folyamat valaki számára zűrzavart jelenthet, de mi tudjuk, hogy ebből kristályosodik ki a valódi krisztusi hit és élet. És ezen meggyőződésünktől nem tántoríthat el semmi sem, mert mi hiszünk a fejlődés csodálatos lehetőségeiben.

Konkrétumokban beszélve a Keresztény Magvetőben megjelent cikkeket mi csupán tájékozódásnak, vitaindulásnak minősítjük és semmiképpen sem leszűrt, szentesített eredménynek. Maga a Magvető sem hivatalos szócső s a hasábjain megjelenő dolgozatokra aligha mondhatjuk, hogy ezt hiszik vagy nem hiszik az unitáriusok. Ilyen természetű megállapítást jogszerűen és tárgyilagosan csak szimbolikus könyveink tartalmáról mondhatunk. Hogy milyen hitnézet tisztul le a fentti cikkekből, előre alig lehet megjósolni. Lehet, hogy olyan, amelyiknek éppen Imre professzor fog a legjobban tapsolni, aminthogy máris megdicsérte Zoltán Sándort egy kitételéért. Mások számára különösnek tűnik fel, de minket éppen úgy nem izgat Zoltán Sándor ortodoxiája, mint mondjuk Dr. Fikker János radikálizmusa, mert klasszikus unitárius örökség az az elv, mely hirdeti a *sokféleséget az egységben és egységet a sokféleségben*. Csak az lát ebben hagyomány-hűtlenséget és zűrzavart, aki nem tudja, vagy nem akarja szervesen átfogni a dolgok vagy a történelem egészét. Ilyen viták voltak és lesznek az unitárius egyház berkeiben, voltak amikor pl. Dr. Borosék az Urimádság helyes szövegéről, vagy amikor Simén Domokosék ugyancsak a Credoról folytattak ki- és befelé ter-
mékeny eszmecserét.¹ Imre professzor urék akkor is úgy meg-

¹ Hasonló belső harcok és vívódások sokkal kötöttebb dogmai keretek között élő egyházak életében is előfordulnak. Sőt a református egyház történetében is többször előfordult. Ilyenek voltak a XVII. század folyamán azok a küzdelmek, amelyeket a Németalföldről hazajött ifjúság idézett fel, akik kartesiusi, coccejánus és remonstráns eszmékkel tértive jöttek haza, s itthon

botránkoztak, mint most s akkor is megállapították, sőt Debrecenben szívesen és feltűnéseltően elkönyvelték, hogy az unitáriusok nem keresztények, mert letértek a történelmi alapról, s hogy a hitvilágban rettenetes zűrzavart támasztottak. Az idő azonban haladt s az unitárizmus vérpiros egészségben, kristálytisza eszmékkel és derűs látással tovább virult a magyar ég alatt.

Bevezető sorainkban Imre professzor megjegyzéseit úgyünkbe való illetéktelen beleavatkozásnak minősítettük és pedig a kölcsönösen kötelező tisztelet elve alapján. Amikor az erdélyi református egyház hitvilágát a barthi teológiára és a Heidelbergi-kátéra helyezte át, nekünk unitáriusoknak is lett volna egy-két megjegyzésünk, de illetéktelennek tartottuk azokat megtenni. Ennyit joggal elvárhatunk másoktól is.

A *szabadkőműves* jelzőre csak annyit, hogy a példabeszéd szerint az kiabál a legjobban, akinek a háza ég.

Ami pedig a vallásunk melegségét illeti akár hitelvi, akár gyakorlati vonatkozásban, nincs mit szégyelnünk vagy különösképpen tanulnunk bármelyik keresztény hitfelekezettől. Az „Egy az Isten“ unitáriusait szívesen hasonlítjuk össze bármelyik móríczi-szigmond-i regényhőssel és boldogok leszünk, ha a magyar reformátusság a mieinknél hívőbb és imádságosabb lelkületű fiatalok és lányokat ad a magyar nemzetnek s akkor szívesen hajlunk meg minden kemény figyelmeztetés előtt, de addig nem. Addig nyugodt lelkiismerettel bízzuk híveink lelki sorsát azokra, akik Imre professzor szerint, bizonytalanul és zavarosan mozognak a hit világában, mert mi éppen az ellenkezőjéről vagyunk meggyőződve; aki nem így látja, az az önmaga által fejlesztett ködre vessen.

Simén Dániel.

olyan belső harcot idéztek elő, hogy zaja még a nagyenyedi templom istentiszteleti csöndjét is megzavarta. Ilyenek voltak az Angliából importált puritán és presbiteriánus eszmék, amelyek II. Rákóczi György fejedelmet is haragra ingerelték. Sőt úgy tudjuk, hogy legújabbán a dialektikai teológia kérdésében sem egyhangú a református közvélemény. De hát mindez egészen természetes jelenség. Az élő tenger mozog, hullámzik. A hullámok sokszor magasra tornyosulnak, s messzire kicsapnak a partokon túl. De azután ismét csak visszatérnek medrükhöz s a tenger tovább folytatja újabb viharig a maga csendes és nyugodt életét. Hogy a „Keresztény Magvető“-ben sokszor egymással ellentétes felfogások jutnak kifejezésre, ez tény. De hát nekünk ez az egyetlen olyan folyóiratunk van, ahol elvi kérdéseinket megvitathatjuk. Senkit sem kívánunk elzárni a szólás jogától. Így bizony gyakran megtörténik, hogy az elvek harcában ellentétes felfogások jutnak kifejezésre ebben a nem hivatalos folyóiratban, ahol első sorban mindenki felelős a saját írásáért.

Szerkesztő.

Brassai Sámuel és a muzsika.

1.

Brassai sokoldalú és sokirányú tudományos munkásságot fejtett ki, általában a magyarság utolsó polihisztorának tartják, de alig volt életében valami, ami szívéhez közelebb állott volna a zenénél. A zenének, mint művészetnek volt igazi önzetlen szerelmese, bár maga, mint előadó még műkedvelőnek is jelentéktelen volt.

Mint gyermek Torockószentgyörgyön lakott, ahol apja unitárius vap volt. Itt a Thoroczky grófok Weiss nevű házitanítójától kapta az első zongoraleckéket,¹ állítólag már kis gyermekkorában önmagától kezdett hegedülni. Minthogy a szülői házban nem volt zongora, a billentyűzetet asztalra rajzolta és így tanult hangszer nélkül zongorázni, asztallapon gyakorolt kottából, ahogy maga mondta egy újságírónak: „Eként tanultam zenét, zene nélkül“.² Mikor zongorához jutott, annál nagyobb élvezettel játszott és boldog volt, hogy fülével is hallhatta játékát.

1818-ban Hunyadmegyébe kerül a Makrai-családhoz nyelv- és zenetanítónak,³ de ott nem marad sokáig. Vissza megy Kolozsvárra, ahol Ruzitska György konzervatoriumi igazgatótól tanul szorgalmasan zongorázni. Nem sokáig marad itten, Gróf Bethlen Károly tanítót keres fia mellé. Gróf Bethlen megvizsgáltatja Brassai képességeit Bogdánffi Gábor postamesterrel, aki híres zeneértőnek számított Kolozsváron és aki az 1819-ben megalakult Musicale Institutum ú. n. középső bizottságának volt tagja.⁴ Bogdánffi úgy látszik meg volt elégedve Brassai muzsikai tudásával, mert melegen ajánlotta őt klaviermesternek. Hat évig házitanító Brassai

¹ Fitz József: Brassai Sámuel. Monografia. Budapest, 1911. (26. lap.)

² „Kolozsvár“ c. lap. 1890. évf. 103—104 lap.

³ Lenyomat az Erd. Múz. 1897. szept.-dec. füzetéből.

⁴ A kolozsvári Zenekonzervatorium alakuló ülésének 1819 június 11-iki jegyzőkönyve.